

Vsa Landauerjeva družina, a še posebno mlada Aimée, je naravnost oboževala Hugoja. Ko je ležal na smrtni postelji, je Aimée z Dunaja pohitela v Pariz, da ga poljubi na mrtvaškem odru. Vpliv Victorja Hugoja na mlado pesnico pa je videti tudi v romanu »Le curé de Veprinaz« takoj na začetku poglavja, posvečenega Kranjski, kjer to deželo primerja s Švico, Anglijo, Francijo in Italijo.

Aimée Landauer pa se ni ukvarjala samo s pesnikovanjem in pisateljevanjem, temveč je, kakor mi piše prof. Dami, tudi prav dobro risala in pela. Leta 1894 se je v Benetkah poročila z bivšim kapelnikom Italijanske opere Alfonsom Damijem. Po poroki je opustila vse svoje umetniško udejstvovanje in se je z možem preselila v Ženevo, kjer je ta postal profesor petja na tamkajšnjem konservatoriju.

Če sem sedaj, po sedeminšestdesetih letih, kar je izšel roman »Le curé de Veprinaz«, in po petdesetih letih, kar je umrla njegova avtorica, napisal to poročilo, sem s tem gotovo storil koristno delo, a hkrati tudi akt pietete do pisateljice, ki je zapela Kranjski deželi tako visok slavospev.

Lavo Čermelj

KONGRES POLJSKIH PISATELJEV

V dneh od 29. novembra do 2. decembra 1956 je bil v Varšavi VII. kongres Zveze poljskih književnikov. Prvotno je bil določen za oktober, še pred VIII. plenomom Poljske združene delavske stranke, potem pa ponovno predstavljen zaradi dogodkov na Madžarskem. Ta kongres naj bi tudi formalno zaključil razdobje stalinizma oziroma shematizma v poljski književnosti, razdobje, ki ga je uradno ustoličil kongres književnikov januarja 1949 v Szczecinu (Stettinu), ko je tedanji pomočnik ministra za prosveto in kulturo proglasil socialistični realizem za edino veljavno literarno teorijo. Dejansko je shematizem neomejeno vladal v letih 1949—1954, potem pa je pod vplivom nove kulturne politike v Sovjetski zvezi nastala tudi v poljski književnosti »odjuga«. Prvi vetrič iz nove smeri je zavel že v romanu Kazimierza Brandysa Državljeni, ki je izšel še pred Ehrenburgovo Odjugo. Kmalu nato je Maria Dąbrowska, avtorica najboljšega poljskega medvojnega romana, tetralogije Dnevi in noči, objavila novelo Svatba na vasi (1954) ter v njej pogumno in iskreno pokazala pravo življenje današnje poljske vasi. V tem času je nastala tudi drama Jerzyja Lutowskega Dežurna služba, ki jo v letošnji sezoni uprizarja dramsko gledališče v Celju, prej pa so jo igrali že v Sovjetski zvezi in na Češkem. Sledil je Adam Ważyk s Poemo za odrasle (1955), ki je zaradi svoje napadalnosti vzbudila pravi vihar v poljski javnosti. Podoba je, da je avtor — nekoč vnet zagovornik socialističnega realizma, eden od referentov na zloglasnem pisateljskem kongresu v Szczecinu — hotel dati v tej pesmi duška svojemu razočaranju in ogorčenju nad poljskim razvojem po letu 1949. Ważyku, znanemu pesniku medvojne dobe, je sledila s kritičnimi deli povojna generacija pesnikov in pisateljev; med mladimi in najmlajšimi so se oglasili Tadeusz Różewicz, Bohdan Drozdowski, Monika Kotowska, Anna Tarska, Eugeniusz Kabatek, Aleksander Minkowski in drugi. To, kar so objavili v preteklem letu, je večkrat na meji med pravim leposlovjem in satiričnim podlistkom oziroma esejem. Posebno veliko pozornost pa je vzbudil že omenjeni

Kazimierz Brandys, avtor več pomembnih romanov, s svojo polemično pripovedjo *Obramba Grenade*, ki je po obliki bolj esej kot pa novela. Sploh je potekalo leto 1956 v znamenju sporov, diskusij in polemik ter tako pripravljalo podlago za dokončni obračun s preteklostjo.

Ta obračun je napravil VII. kongres Zveze poljskih književnikov, ki se ga je udeležilo nad pet sto članov. Prvi je poročal Leon Kruczkowski, pisatelj in dramatik, zlasti cenjen kot avtor romana *Kordjan* in kmetavs (1932) in drame *Nemci* (1949). Manj uspešno je — sodeč po kritikah in komentarjih — opravil svojo nalogo kot dolgoletni predsednik Zveze poljskih književnikov (bil je na tem položaju skoraj osem let, od kongresa v Szczecinu dalje), čeprav je odločno zavrnil očitke, da bi bil dosedanji odbor zveze kriv žalostnega stanja poljske književnosti v minulih letih. Izjave in članki pred kongresom so, kot pravi v referatu, ustvarili takole podobo: na eni strani peščica brezdušnih funkcionarjev zveze, na drugi pa množica preganjanih pisateljev. Taka podoba po trditvah Kruczkowskega ne ustreza resnici. Po njegovem so »napačne koncepcije in birokratske metode v kulturni politiki ustvarjale splošno neugodno ozračje za razvoj prizadevnejše in pogumnejše literarne dejavnosti, spodbujale k lahkotnosti, pačile pojem ‚družbenega naročila‘, kvarile pisatelje, zlasti mlajše in manj izkušene, v marsikaterem primeru pa so bile naravnost šola cinizma«. Sam je to ugotavljal že 1951 na zborovanju dramske sekcije zveze, a mu referata niso dovolili natisniti. Po mnenju Kruczkowskega se ni kompromitirala ideologija, marveč metode, s katerimi so jo uvajali: uspeh bi bili pisatelji dosegli le, če bi se bil dosledno, načelno bojeval proti tem škodljivim metodam ves pisateljski aktiv — ne le posamezniki. Tak boj bi bil tudi ustvaril pomemben moralni kapital in tako omogočil laže ujeti ravnotežje po pretresu, ki ga je povzročil XX. kongres. Dosedanji predsednik je omenil tiste ne posebno številne nadarjene pisatelje, ki so se kljub moralnim in gmotnim posledicam odločili za molk. V pravkar izvršenem procesu pa je bilo tudi »ne malo nastopov intelektualne in moralne akrobatike, ki so večkrat spravljali v zadrego in naravnost osupnili mnogo poštenih ljudi. S tem je mogoče razlagati dejstvo, da so v predkongresnih diskusijah in anketah molčali doslej mnogi izmed tistih, ki bi se bili mogli čutiti najbolj upravičeni, da se oglase v sedanji dobi«. Zato se tudi udeleženci VII. kongresa književnikov ne smejo razdeliti na sodnike in obtožence, »zlasti ko med najbolj zgovornimi sodniki ugledamo tu in tam obraze včerajšnjih diskusiji dopolnjevali z očitki zvezi in njenemu odboru zaradi mnogih krivic inkvizitorjev«...

Predsednikovo poročilo ni povsem zadovoljilo poslušalcev in so ga v in napak, storjenih v minulih letih. Vendar je bil ta obračun s preteklostjo na kongresu manj žolčen kakor prej v predkongresnih polemikah. Vsa razprava je potekala — kljub pomanjkljivi analizi — v znamenju že izvršenega obračuna s stalinizmom v literaturi in v organizaciji literarnega življenja, obračuna, ki ga je kongres le še pregledal in potrdil. K tej umirjenosti so, kot poudarjajo komentariji h kongresu, posebno mnogo pripomogli katoliški pisatelji, ki so bili v dobi shematizma najbolj zapostavljeni. V njihovem imenu je med drugimi spregovoril Jerzy Zawieyski, poleg Jerzyja Szaniawskega najpomembnejši poljski katoliški dramatik. Resnica je očistila ozračje in prebudila zaupanje v politično vodstvo, je rekel, sedaj gre še za obnovo zaupanja v literaturo, v pisateljevo besedo. Na fikciji ni mogoče graditi življenja;

socialistični realizem je temeljil na neke vrste fikciji, prav tako kot je bila utvara in neresnica vse, kar so govorili o Poljski: da je mogočna, bogata, da še ni bilo nikoli v zgodovini takega blagostanja. V resnici pa je bila splošna kraja, korupcija, laž, antisemitizem; umetnikova beseda je bila v tem času neiskrena, prazna ali celo izrabljana. Sam je osem let pisal za predal, na zunaj pa molčal iz moralnega protesta, odkar je kongres v Szczecinu označil njegovo pisateljsko dejavnost kot ljudski Poljski nepotrebno. Zawieyski je pozval književnike, naj ne valijo krivde za pretekle grehe drug na drugega, prav tako pa naj nehajo tudi s samokritikami, zlasti, ker niso vselej iskrene. H koncu se je s spodbudnimi besedami obrnil na mlade pisatelje-komuniste, meneč, da mora biti to, kar doživljajo po porazu socialističnega realizma, prava drama zanje.

Tako sočutno stališče do mladih zapeljancev pa je včasih izzvenelo preveč pokroviteljsko; pravilno gledanje na sporna vprašanja, ki si ga laste nekateri tudi za preteklost, ima namreč korenine v načelnem odklanjanju vseh novih poti, ne le tistih zmotnih, na katere so stopili mladi leta 1949...

Med diskutanti so se zlasti slabši pisatelji pritoževali zaradi krivic v pretekli dobi, in se hkrati ponašali s svojim kulturnim molkom. Na to eden od komentatorjev duhovito pripominja: Res je, le da vsakega molka ni slišati!

O današnjem stanju poljske literature in novi organizaciji literarnega življenja je na kongresu najobširneje govoril literarni zgodovinar in kritik dr. Artur Sandauer. Po njegovem mnenju je »odjuga« zmagala le teoretično, v praksi pa se boj nadaljuje, le da je sedaj važen v prvi vrsti boj zoper *poplitvenje odjuge*. Odjuga je prinesla s seboj novo vsebino: proizvodnjo je nadomestila ljubezen, politiko — lirično razmišljanje. Schematistom je bilo glavno, uvesti v leposlovje snovi iz proizvodnje, vse drugo se jim je zdelo postransko vprašanje; njihovi nasprotniki pa danes prav tako popuščajo vsaki sentimentalni plaži, da le nima produkcijske tematike. Cenena roba se »zmagoslavno vrača na oder, da bi poplitvila odjugo, jo začinila z navidezno globino, četrtovrstno dostojevščino, pogrevanim iracionalizmom«. Tako preteklost — čeprav že premagana — še vedno vsiljuje zmagovalcem svoje metode in zastruplja sedanjost.

Govornik je omenil v zvezi s tem tudi svojo knjigo *Pesniki treh rodov*, ki je izšla 1954: dokler govori v njej o pesniških delih izpred druge svetovne vojne, uporablja normalne kriterije, pri poveljskih pa je tudi njeno oceno prizanesljivejša, a še tako je knjiga vzbudila val ogorčenja in polemik. Sandauer vidi glavnega sovražnika današnje poljske kulture ne v cenzuri, ampak v cenenem poplitvenju. Zato je predvsem potrebna »poštena raziskovalna misel, resnično znanje, strogost do sebe in do drugih«.

Glede nove organizacije literarnega življenja je Sandauer poudaril splošne zahteve po novih glasilih, ki bi nastala iz ustvarjalne misli in izražala novo vsebino poljske kulture. Prejšnja organizacija umetniškega življenja je zastarela, nekatere umetniške skupine so v njej le životarile, se borile zgolj za obstoj, ne pa da bi se ustvarjalno razvijale. Na te že obstoječe zarodke je treba opreti izdajanje novih skupinskih glasil, ki naj bi temeljila na *idejnih načelih*, ne na osebnih, na *umetnostni ideologiji*, ne na politični. V tem, da mnogi ljudje — in to ne le poljski marksisti — izvajajo vse umetnostne razlike iz političnih, vidi Sandauer še en ostanek stalinizma. Nove literarne skupine naj bi povezovale leposlovje z upodablajočo umetnostjo in glasbo, nasproti

prejšnjemu cehovskemu naj bi imele širok medumetniški značaj. Sam spada k modernistom (Poljaki jim pravijo »novodobni«), ki pa jih ne loči od drugih umetnostnih skupin politični, ampak le kulturni program. Nekateri označujejo to strujo za nadaljevanje krakovske »avantgarde« iz prvega desetletja med obema vojnama. Sandauerju se zdi to ozkost ali nenaklonjenost, če hočejo videti v programu modernistov le boj za formalne zadeve, medtem ko gre tu v bistvu »za reintegracijo Poljske v sodobno evropsko kulturo«. Tisti, ki se sklicuje na svojskost poljske kulture, bi moral po govornikovem mnenju dosledno nasprotovati ne le umetniškimi, ampak tudi znanstvenim in tehničnim novostim. »Zaradi dvajsetletne izolacije smo namreč enako zaostali v miselnosti in v umetnosti kot v tehniki ali v medicini. Stvari, ki so drugod že zdavnaj same ob sebi umljive, veljajo pri nas še vedno za sumljive novotarije, in ne prav dolgo tega je neki pisatelj proglasil dejstvo, da kdo bere Kafka, za pojav moralne gnilobe.« Sandauer je tudi zavrnil napačne nazore o neki izredni specifičnosti poljske literature, ki da je zaradi tega neprevedljiva v tuje jezike; sploh je pojem »narodna kultura« postal v zadnjem času sinonim za zaostalost. V prihodnosti se bo treba učiti iz izkušenj tujih literatur in na teh pridobitvah graditi lastno kulturo.

Sedanje kulturno stanje je po govornikovem mnenju preveč prehodnega značaja, da bi mogli že sedaj opreti umetniško življenje vse dežele na kakem enotnem načelu. Tudi se ne bodo po zgledu pretekle dobe zatekali k administrativnim ukrepom. Zato bo treba pustiti taka že obstoječa glasila, ki nimajo lastnega umetniško-ideološkega programa, a ga postopoma oblikujejo. To velja zlasti za novo nastale liste na poljskem podeželju, ki bodo verjetno še dalj časa obdržali svoj neenotni, eklektični značaj. Glede Varšave pa Sandauer meni, da je položaj dozorel; tu naj bi začeli izhajati dve novi literarno-umetnostni glasili: eno kot organ bivše skupine Kuźnice (t. j. literarni tednik, ki je bil ukinjen leta 1949) in njenih simpatizerjev, drugo pa kot glasilo tako imenovanih novodobnih (modernistov), ki bo združilo pisatelje in likovne umetnike iz Varšave in iz Krakova. Sedanji varšavski literarni tednik Nowa kultura, glasilo bivših socialističnih realistov, ima po govornikovi ironični pripombi brez dvoma še vnaprej neko nalogo: če druge ne, to, da prekličie, kar je v minulih letih tako vneto propagiral!

Naj tu omenim, da se je Nowa kultura, ki je bila od 1950 glasilo Zveze poljskih književnikov, z 18. novembrom 1956 osamosvojila; glavni urednik je sedaj mladi pesnik Wiktor Woroszyński. Drugi varšavski literarni tednik Przegład kulturalny (Kulturni pregled), ki je izhajal od 1952 kot organ Sveta za kulturo in umetnost, se je prav tako s 15. novembrom 1956 preimenoval v »kulturno družbeni tednik«. Twórczość, dosedanji literarni mesečnik Zveze poljskih književnikov, naj bi po Sandauerjevem predlogu postala medskupinsko glasilo, ki bi združevalo predstavnike raznih smeri.

Svoj govor je končal Sandauer z naslednjim pozivom: »Zavedati se moramo, da se v sedanjem trenutku poraja s prvinsko silo nova umetnost, ki je literarna glasila skoraj ne beležijo. Če nočemo dopustiti, da bi se dolgoletni prepad med uradnim in dejanskim umetniškim življenjem še bolj poglobil, če nočemo, da bi nastal nov val zgolj predalu namenjene umetnosti, moramo pohiteti z ustvarjanjem ustanov, ki bi novi vsebini našega kulturnega življenja dale svoboden in neoviran razmah.«

(Se nadaljuje.)

Rozka Štefan

šičev odlomek pa je v resnici nekakšna himna, opremljena z inverzijo kot nepogrešljivim znakom sleherne čustev polne proze.

Tomšičev sestavek je potemtakem, kot sem že zapisal, dokaj solidna bibliografska in lingvistična informacija. Pri vprašanjih, ki pa ne sodijo v ta območja in pri katerih se šele pričinja resnično literarno zgodovinsko delo, se je opiral deloma na Kidriča, večinoma pa ni našel srečne rešitve, ali pa se jih je kratko in malo izognil. Če dodamo k temu še, kar smo ugotovili o Legiševem pisanju, smemo reči, da je slovenski srednji vek v naši publikaciji zelo pomanjkljivo predstavljen in še bolj pomanjkljiva je analiza tega obdobja.

Dušan Pirjevec

(Se nadaljuje)

ZAPISKI

KONGRES POLJSKIH PISATELJEV

(Nadaljevanje in konec)

Kongresu poljskih pisateljev je predsedoval Julian Przyboś, ki spada tako kot kritik Sandauer med vodilne poljske moderniste. V letih med obema vojnama (rodil se je leta 1901) je bil najbolj znan pesnik avantgarde, oblikovno revolucionarne, sicer pa neenotne pesniške skupine, ki je od 1922—1927 izdajala v Krakovu literarni reviji *Zwrotnica* in *Linia*; pozneje so k avantgardi prištevali na splošno pesnike, ki so iskali novega načina izražanja. Przybośeve pesmi — sestavljene iz težko umljivih metafor, z elipsami, t. j. opuščanjem nekaterih miselnih elementov v stavku, sicer pa precizne, natančno odmerjene, s svojo notranjo logiko — so bile v središču tedanje literarne polemike. Literarnim teorijam avantgarde je ostal Przyboś zvest tudi po drugi svetovni vojni, v kateri je tesno sodeloval z levičarji in bil nato prvi predsednik Zveze poljskih književnikov (1944-45). V svojem govoru na kongresu je poudaril predvsem, da ni nove umetnosti brez nove umetniške ideje. Že kako leto sem klije v poljski umetnosti zrno novosti; nastopili so mladi, pristni pesniki, delajo slikarji, kiparji, arhitekti, ki so jih prej od rivali ustvarjalci spomenikov »socrealistične grdote«. Estetika po govornikovem mnenju nikakor ni majhna, nepomembna stvar: napačna estetika je v gradbeništvu veljala težke milijone in še povečala stanovanjsko stisko, v literaturi pa uničila — razen neštetihih zavojev možganske skorje — cele tone dragocenega papirja. Novi stil bo po Przybośevem prepričanju stil »ravne linije«. Socialistični realizem se je oziral nazaj namesto naprej, širil tradicionalnost in epigonstvo, da bi obdržal ljudi v zaostalosti in poneumljenju; sedaj je treba navezati na večno živo tradicijo, na tradicijo — novatorjev. V zvezi s tem je Przyboś odklonil publicističnost, podlistkarstvo; ugotovil je, da pretekla leta starejšim pisateljem niso škodovala, da pa se današnja srednja generacija — tista, ki se je bojevala za socialistični realizem — in najmlajši književniki v orientirajo v umetnostnih smereh in idejah v svetu in zato sprejemajo slučajne modne krike za vodilna gesla.

Konkretnije o novi estetiki Przyboš ni govoril, prav tako kot je glede vsebine nove umetnosti že na začetku svojega govora ugotovil le, da doslej še ni nobene res nove misli. Publicistične bitke, ki se je bila pred oktobrskim prevratom na Poljskem, po njegovem ni mogoče primerjati z nastopom političnega pisatelja Modrzewskega v 16. stoletju, niti s pomenom Kollątajeve kulturno-politične dejavnosti v dobi razsvetljenstva. Geslo o »izboljšanju države« (posneto po glavnem delu Modrzewskega), ki se sedaj povsod sliši, je namreč vsebovalo najnovejše, najnaprednejše ideje tistega časa, ki da v sedanjem nimajo nič odgovarjajočega. Porušili so trdnjavo psevdosocializma v imenu socializma, vendar je nekdanja svoboda tretjega stanu za sedanji čas premajhna, pretesna. Marxove misli — v izdaji, kakršna je bila do nedavna na Poljskem obvezna — pa ni mogel nihče rešiti okovov dogme, čeprav je marsikdo poskušal. Vendar napredna misel, ki so jo oznanjevalci takega okorelega marksizma zatirali, ni bila popolnoma zadušena. Vzporedno s prvimi začetki socialističnih proizvajalnih odnosov bodo po govornikovem pričanju tudi poljski filozofi ustvarili zakladnico idej, ki bodo primerne za novo poljsko politiko in vedo o družbi. Przyboš je poudaril, da je poddržavljen proizvajalnih sredstev nekaj drugega kot socializacija le-teh, in da šele delavska samouprava, ki nastaja po tovarnah, pomeni začetek socialistične ureditve družbenih odnosov. Stvar pisateljev in umetnostnih teoretikov je, načrtovati pot in pokazati smotre literaturi in umetnosti, ter tako skupno z delavskim gibanjem ustvariti novo družbo in njeno novo kulturo.

Przybošev govor ni izpolnil pričakovanj udeležencev kongresa. Kot Sandauer je namreč tudi Przyboš pokazal položaj predvsem z negativne strani, ni pa dovolj jasno in stvarno načrtal pozitivnega literarnega programa. Takega ustvarjalnega programa pa tudi drugi govorniki — predstavniki raznih literarnih smeri — niso znali določiti. Jerzy Pytlakowski je na primer izrazil vero v neorealizem, vendar je bilo v njegovem neurejenem govoru po mnenju enega izmed komentatorjev še posebno opaziti »nemoč konstruktivne umetnostne misli«.

Razpoloženje udeležencev kongresa se je najbolj značilno izrazilo v zahtevi po svobodnem ustvarjanju. Temu vprašanju je posvetil svoj govor pesnik Mieczysław Jastrun, ki ga poznamo pri nas predvsem po njegovem biografskem romanu o Mickiewiczzu. Jastrun je že pred drugo svetovno vojno izdal več pesniških zbirk (rojen je leta 1903), po vojni pa se je razvil v enega najpomembnejših poljskih pesnikov. Že v prvih povojnih letih je nasprotoval nasilnemu poseganju politike v literaturo in se bojeval za pesnikovo pravico do intimne lirike. Kot urednik pesniškega dela levičarske literarne revije Kuźnica je prišel navzkriž z mlajšimi pesniki, ki so mu očitali enostransko usmerjenost glede pesniških sredstev, zlasti podcenjevanje oblikovne izvirnosti Majakovskega. V govoru na kongresu je Jastrun izrekel misel, da je svoboda besede hkrati svoboda vesti, prvi pogoj za znanost, za besedno umetnost. Gre za to, da se vrne besedam enoten pomen, da se očisti jezik strahotne dvoznačnosti iz pravkar minule dobe, ko je izraz svoboda pomenil pravzaprav sužnost, beseda samostojnost — odvisnost itd. Totalistični način mišljenja po govornikovem mnenju še danes otežkoča osvoboditev besede izpod pritiska oblasti, pa čeprav je to vlada »razsvetljenega absolutizma«. Zaradi takega mišljenja niso ločili izpovedi pisatelja od uradne izjave.

Tako poenotenje je moralo privedi do stroge cenzure. Ta je v nedavni preteklosti prepovedovala dela ne le za tisto, kar je bilo mogoče v njih prebrati, ampak tudi za tisto, česar v njih ni bilo. Cenzura je posegala tudi v intimna čustva, konfiscirala žalost, pesimizem, češ da imajo ta čustva buržoazno — liberalno podlago; celo smrt je bila prepovedana z utemeljitvijo, da pozitiven junak ne more umreti! Jastrun je poudaril, da ne gre le za svobodo izpovedovanja vse lestvice človeških čustev v raznovrstnih oblikah, gre za nekaj več — za pisateljevo pravico do sodbe o dobi, za odpravo nedotakljivih mest. Svoj govor je zaključil z optimistično izjavo: »Mislim, da se narod, poljski narod, ki se ni dal pokvariti v teku teh let, narod, ki je pokazal veliko sijajne življenjskosti in veliko razuma v oktobrskih dneh, nima vzroka bati svobodne besede in da lahko zaupa svojim pisateljem.«

Čeprav je predsednik kongresa skušal prenesti težišče razpravljanj na popolnoma literarno področje, so se skoraj v vsakem govoru prepletale strokovne zadeve s političnimi. Pri tem je značilno, da niso olepšavali stvarnosti, ne pretekle, pa tudi sedanje ne. Eden od delegatov s poljskega podeželja, pisatelj Józef Kuśmierk, je podal poročilo o težavah in nasprotjih, s katerimi se mora boriti nova oblast po manjših krajih spričo odpora starega upravnega aparata tudi še po oktobrskih spremembah v državi.

Pri tem je treba omeniti vprašanje centralizacije oz. decentralizacije književnega ustvarjanja: samo v Varšavi živi namreč preko štiri sto pisateljev, medtem ko jih je v vsej ostali Poljski le okoli tri sto. To bi kazalo na nekakšno odmikanje širši življenjski problematiki, upoštevati pa je treba, da je v zadnjih letih opešalo oz. bilo zamorjenih več pomembnih pisateljskih središč.

V diskusiji se je pojavila tudi popolnoma politična snov: kaj so prispevale v boju za mir take organizacije kot Unesco, Pen-klub, zlasti pa Poljski komite obrambe miru. Predsednik tega komiteja, Jarosław Iwaszkiewicz, je odgovarjal na očitke in vprašanja, ki pa so bila bolj retorična kot stvarna in poglobljena.

Med izjavami, ki so se dotikale sedanjega stanja poljske književnosti v zvezi z družbeno politično stvarnostjo, je vzbudila največjo pozornost izjava pisateljice Marje Dąbrowske. V njej je označila in ocenila splošni politični položaj, hkrati pa najnujnejše naloge, ki jih politični realizem v dobrem smislu narekuje poljskemu književniku.

Nad vse pomembna je enotnost, ki se je pokazala med zborovalci v ocenjevanju političnih dogodkov, domačih in mednarodnih. Bil je to prvi kongres poljskih pisateljev, kjer se je vsak govornik, ne glede na svojo literarno usmerjenost ali svetovni nazor, konkretno izjavil za socialistični, za partijski program družbene graditve. V političnih zadevah je prevladovala konstruktivna misel in občutek odgovornosti za usodo dežele. To enotnost je poudaril v svojem kratkem govoru tudi Antoni Slonimski, novi predsednik Zveze poljskih književnikov, ki je med drugim dejal: »Mar nam kljub velikanskim težavam, ki stoje pred nami, ne dviga duha dejstvo, da smo prvič v naši zgodovini tako združeni in složni v boju za neodvisnost in socializem? — Odstraniti moramo ostanke stalinizma tako iz državnih organizacij kot iz mišljenja ljudi. Da bi ustvarili silo, ki bo zmožna podreti še obstoječe trdnjave tota-

lizma, moramo stremeti po konsolidaciji vseh naprednih in domoljubnih elementov, in to — se mi zdi — je v tem trenutku najpomembnejša naloga.«

Novi odbor sestavljajo starejši pisatelji, ki so jih v dobi shematizma odrivali. Predsednik Antoni Slonimski (rojen 1895) je lirik in satirik, pa tudi klasik poljskega feljtona. Pesniti je začel kot anarhičen meščanski izobraženec — pesnitev Črna pomlad (1918) je bila zaplenjena — v tridesetih letih pa je idejno in oblikovno dozorel. Med vojno je živel v Franciji, nato pa v Londonu, kjer je urejal napredno usmerjeni literarni časopis Nowa Polska. Po vojni je ostal v Londonu kot direktor Inštituta poljske kulture do leta 1951, ko se je vrnil v domovino. V zadnjih letih je kot publicist in satirik pogumno bičal slabe strani sodobnega poljskega življenja, med drugim tudi dogmatično gledanje na umetnost. V novem odboru, ki je bil izvoljen z veliko večino glasov in uživa zaupanje med pisatelji, sta razen Slonimskega že omenjena Marja Dąbrowska in Jerzy Zawieyski, povsem pa manjka v njem povojna pisateljska generacija.

Politično enotnost, ki jo je pokazal kongres poljskih pisateljev, so potrdile nedavne volitve: med poslanci za novi Sejm je 29 književnikov in publicistov, kar pomeni skoraj sedem odstotkov novih ljudskih predstavnikov.

(Članek se opira na objavljene govore in komentarje h kongresu v literarnih tednikih Nowa kultura 1956, št. 50, 51 in Przegląd kulturalny 1956, št. 49, 50.)

Rozka Štefan

ČESKA LITERATURA V LETU 1956

V januarju je zasedal v Pragi plenum osrednjega odbora Zveze češko-slovaških književnikov. Plenum je diskutiral o češki in slovaški književni žetvi lanskega leta. Referati, ki so jih imeli kritiki o posameznih književnih zvrsteh, so ne samo pokazali, kolikšen in kakšen je bil stvarni donesek lanskega leta v češko in slovaško literaturo, marveč so tudi opozorili na spreminjena merila, s katerimi sprejemajo danes v ČSR književna dela. Po aprilskem kongresu češkoslovaških književnikov niso več prenehale v tedniku »Literární noviny«, v mesečniku »Nový život« in v drugih kulturnih glasilih živahne diskusije literarnoteoretičnega in kritičnega značaja. Naraščanje teh diskusij in krajših polemičnih sestavkov nedvomno pričuje o nekaki »odjugi« na estetskih področjih; sicer pa kažejo tudi spisi nekaterih kritikov in še bolj mnoge pesniške in prozne zbirke, da so prej mirne kulturne vode po kongresu narasle in vzvalovile. Tako je kultura, zlasti še književnost, ki najočitneje izraža stil vsake dobe, odseve in gibanja njenih idej in življenjskih sprememb, pravi tlakomer po revoluciji ustvarjenega stanja družbenih silnic.

Poročila kompetentnih kritikov na omenjenem zasedanju, natisnjena — kar zadeva češko slovstvo — v »Literárních novinah« z dne 19. januarja t. l. — utegnejo biti zanimiva tudi za nas, saj označujejo oboje: književne uspehe in neuspehe in problematiko literature v eni izmed kulturno zelo razgibanih